

formele geldigheid. Bovendien bleek ze in haar uitgewerkte vorm niet toepasselijk: de volkenrechts-deskundigen door wie ze opgesteld was, hadden geen denkbeeld gehad van de eisen van de twintigste-eeuwse oorlogvoering: ze hadden o.m. textiel, rubber, glas, papier en ijzerertsen onder de 'vrije goederen' gerangschikt: allemaal artikelen die men uiteraard een vredesbestemming *kon* geven maar waarvan men zich spoedig realiseerde dat ze voor de oorlogsproductie van vitaal belang waren. Trouwens, naarmate de oorlog in het algemeen meer en meer een totaal karakter aannam, verloor het onderscheid tussen de soorten contrabande zijn betekenis – in diezelfde mate werd de positie der neutralen moeilijker. Dat was de les van de eerste wereldoorlog geweest.

Met diezelfde les begon de tweede.

Duitsland was bij het uitbreken van die tweede wereldoorlog niet in staat, Frankrijk en Engeland aan een blokkade te onderwerpen. Nederland was als handelspartner voor Duitsland van veel betekenis, niet alleen voor zijn eigen uitvoer maar ook doordat grote hoeveelheden overzeese artikelen o.m. uit Nederlands-Indië via ons land Duitsland plachten te bereiken. Men voorzag in Berlijn dat de Geallieerden dat zouden trachten te verhinderen. Het hoofd van de economische afdeling van het *Auswärtige Amt* kwam dan ook al in de eerste dagen van september '39 naar Den Haag om er op hoge toon te betogen dat Nederland zich tegenover de Geallieerden niet binden mocht ten aanzien van zijn leveranties aan Duitsland; ook moest Nederland van de Geallieerden vergen dat zij zich van elke controle op de scheepstransporten naar en van Nederland zouden onthouden.¹ Die stap gaf aan, van hoeveel betekenis men in Berlijn het handelsverkeer met en via Nederland achtte. Maar uit diezelfde omstandigheid vloeide voort (dat werd van Nederlandse kant terstond duidelijk gemaakt), dat men geen moment mocht aannemen dat de Geallieerden zich met dat handelsverkeer *niet* zouden bemoeien – en Nederland was, zo het dat al ooit van zins zou zijn, in elk geval niet bij machte zich daar met kracht van wapenen tegen te verzetten.

Inderdaad: de Geallieerde blokkade van Duitsland werd onmiddellijk afgekondigd en ze loog er niet om. Alle neutrale schepen zouden aangehouden en doorzocht worden. Van 'vrije goederen' was niet langer sprake; ook voedsel en kleding werden als 'voorwaardelijke contrabande' aangemerkt en de enige goederen die men, aldus een geheime instructie van de Britse regering aan het douanepersoneel, voorlopig zou laten passeren, waren

¹ Getuige H. M. Hirschfeld, *Enq.*, dl. II c, p. 364. H. M. Hirschfeld: *Herinneringen uit de bezettingstijd* (1960), p. 12.